

LEMMINKÄISEN SERKUNPOIKA

MATTI J. KURONEN

Yliopistollisessa jäähyväisluennossaan Elias Lönnrot sanoi, että Suomen tulevaisuus tulee tehdä ”tietoin, taitoin ja urhoollisuuden piirialassa”. Esimerkkeinä näistä hän käytti Kalevan sankareita: Väinämöistä, Ilmarista ja Lemminkäistä.

Kompastellen käynnistyvä suomalainen miesliike hakee näistä samoista sankareista miehen syvämallia pyrkiessään ymmärtämään miestä muutenkin kuin lääketieteellisenä tai alkoholipoliittisena tapauksena, uhrina tai potilaana taikka pelkkänä koneena.

Myytti voidaan ymmärtää totuutta kantavaksi valheeksi. Sadut ja myytit ovat meidän yhteisiä totuuksemme juuri siksi, ettei niitä kukaan voi todistaa kirjaimellisesti todeksi tai valheeksi. Ruma ankanpoikanen ei avaudu ornitologian vaan syrjäytymisen ja uuden identiteetin hahmotuksen avulla. Jos mies löytää lammesta ruosteisen vapahtajansa ja vielä vapauttaa tämän häkistä, koko tarina on valhe, ellei sen totuus avaudu Rautahannusadun, Willin miehen tarinan kautta.

Kalevalaa voi lukea myös kirjana kollektiivisen sielumme sisäkuvista. Mies pitää remytologisoida, palauttaa myyttiensä valheisiin, jotta hänestä voitaisiin puhua totta. Yksi myyttinen, mustavalkoinen kuva kertoo monta totuutta siinä, missä tuhat kirjavaa sanaa saattaa vahvistaa vain yhden valkoisen valheen.

VÄINÄMÖINEN – HOMO SAPIENS

Suurten tarinoiden aika vei mennessään Väi-

nämöisen, hengen miehen ja tietäjän, jolla oli loistava tulevaisuus takanaan. Hänen luovuutensa, generatiivisuutensa kääntyy lopulta kaunaisuudeksi ja kateudeksi kaikkea sitä kohtaan, mikä merkitsee kokonaan uuden alkua. Suurmiehet eivät pelkää mitään niin paljon kuin pieniä poikia. Herodes kesti tietoisuutta uuden aikakauden alkamisesta yhtä vähän kuin Väinämöinen Maarian hedelmää.

Aloitti hengessä, mutta päätti Helsingissä – näin kuvattiin vielä opiskeluaikoinani monen kirkonmiehen virkauraa. Väinämöisen uraputki väkevien laulujen miehestä Pohjan Akan kanssa naisenpuutteessa businesta hierovaksi oman aikansa eurolobbariksi ja siinä sivussa tuhoa ja kuolemaa tuottavaksi syrjäytyjäksi kuvaa samaa maallistumisprosessia.

Mielenkiintoinen siirtymä liittyy siihen vaiheeseen, jossa tietäjä muuttaa konekauteen. Sammon tuoteidea oli peräisin Pohjan Akalta, eikä Sammon tarvinne sinänsä mitään muuta ollakaan kuin koneen idea. Kone on loppuun asti ajateltu ajatus, sanoo Pentti Malaska. Kun kone käynnistyy, loppuvat laulut – paitsi karaoke.

JOUKAHAINEN – HOMO ERECTUS

Joukahaisessa me kohtaamme Kalevalan kankaiden Keke Rosbergin tai Matti Nykäsen. Hänen haasteensa muodostui siitä, että piti yleensä voittaa ja olla paras. Väinämöisen kanssa törmäilyään hän joutui varkolle, vaihtoi alaa ja alkoi esiintyä laulajana, mutta vain karaoketasolla. Se, mitä hän laulaa, ei sävytä

ketään, mutta tarjoaa kuitenkin hetken kokemuksen siitä, että on jotain ainakin niiden rinnalla, jotka eivät ole mitään.

Joukahaisessa meillä on ikuinen pystyyn pomppaaja, joka vaihtaa sujuvasti lajia rallista laulantaan ja laulannasta jousiammuntaan. Ajo päättyi pientareelle, laulaminen suohon ja Väinämöisen ampuminen hevosen hävittämiseen. Hän on valmis myymään sisarensa selviytyäkseen. Naiset kärsivät aina siellä, missä Joukahaiset luovat uraansa.

KULLERVO – HOMO PATIENS

Kullervon ikoni, risafarkkuinen kiroileva luuviulu, paljastaa suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan nuorisokulttuurin koko kuvan. Jos Kalevala vielä filmataan, pitää Kaurismäen ohjata Kullervon Story.

Kullervo ja hänen perhetaustansa elättäisivät yksinään ainakin yhden perhepatologiaan erikoistuneen psykiatrin – ja kaksi kasvatusneuvolaa. Setä tappoi alkuperäisen anamneesin mukaan pojan isän ja otti pojan kasvatettavakseen. Seurasi mustan komedian kaikki keinot hyödyntävä palveluvaihe, jonka perustarkoituksena oli kostaa isän kuolema. Kullervossa meillä on kaikkien Sven Dufvien ja Aikamiespoika Pekkojen esi-isä. Kaikki, mihin hän tarttui, meni pieleen. Pieni mies kuin kävelevä ja kiroileva paradoksi. Ei edes uusi sijoitus insinööri Ilmarisen maataloutta harastavaan kotiin työharjoittelun ja yhteisöterapian muodossa onnistunut. Nyt vika ei ollut Kullervossa, vaan ympäristössä. Ilmarisen vaimo teki hänelle sen, minkä Suomi Äiti hänen seuraajilleen. Luvaton leivän sisään piilotettu kivi vei häneltä viimeisen miehuuden symbolin, pienen puukonnysän.

Nyt luonto vastaa lapsensa huutoon. Karhut ja sudet kuulevat kirouksen kutsun ja käyttävät rouva Ilmarisen raakaravinnokseen. Mutta ei kirous kiroamalla hellitä otettaan. Antiikin draamojen – mitä muuta ne muuten ovat kuin kollektiivisten uniemme analyysejä – lakien mukaan seuraa sisaren makaaminen ja

lopulta kaiken tappamisen jälkeen itsemurha. Sitä edeltää kuitenkin kipeän kirkas hetki. Mies puhuu miekalleen: Olet juonut viatonta verta, juo nyt viallistakin.

Minkä viestin mahtaa piilotajuntamme tarjota meille tässä yhteydessä? Vastuullisuuden ja rehelliseen itsetietoisuuteen koko sankarijoukosta kasvaa vain kaikkein vammautavimmissa oloissa kasvanut ja kaikkein vammautuneimman elämän elänyt pieni poika, joka joutui liian nuorena liian koviin paikkoihin. Kullervo kuuluu ikäluokkaan 25-syntyneet, jotka joutuivat lapsina rintamalle, suorittivat asevelvollisuutensa aikuisina ja tulivat vanhuksina tai vainajina siviiliin.

ILMARINEN – HOMO FABER

Nuorena miehenä insinööri Ilmarinen eli melkein kuin ihminen. Se, mikä puuttui ihmishuohdetaidoista, sen korvasi kätevyys. Hänet saatiin hyvin helposti houkuteltua monikanalliseen Sampo-projektiin vetäjäksi – ihan naisen puutettaan. Alun ekologiset kokeilut MTK:laisen Sammon luomisesta luonnon omista raaka-aineista joutuivat väistymään ja niiden tilalle tulee takoja, jolle maailma ihmiseen alkaa näyttäytyä Suurena Koneena.

Elämämme parhaillaan Ilmarisen lopun aikoja. Hänen tragediansa muodostui kahtamoiseksi. Tuotepuolella hän joutui jakamaan kaikkien ikiliikkujien keksijöiden osan: sen voi kyllä keksiä, mutta se ei voi olla olemassa. Hän joutui näkemään, kuinka hänen toimiva koneensa, raudaksi kypsynyt unelmansa pirstoutui markkinavoimien välisessä taistelussa ja hajosi muruina maailmalle, ennen kuin hän ehti hankkia sille patentin.

Ihmissuhdepuolella insinööri toimi niin kuin oli opetettu. Leskeyteen löytyi lääke tekniikasta. Viisaasti Paavo Haavikko paneekin Rauta-ajassa hänet sanomaan: ”Minä teen naisen, en naista, sen näköisen”. Rautarouva vasta viimeiseen kultaiseen de luxe -versioon tuotetta vaivasi keho lämmitysjärjestelmä. Ei edes hänen yrityksensä myydä kultainen

nainen Väinämöiselle työsuhdevaimoksi tuottanut tulosta. Yhden asian ainakin tämä vanhuuttaan oppi: ei vanha niinkään näöstä, kun vaan olisivat lämmöt päällä.

Ilmarisen poikki-halki-pinoon-leikataan-reunoja-myöten-tekniikka tuntuu hallitsevan nykysuomalaista todellisuutta. Ehkä Ilmarisesta ei sittenkään ole valtiovarainministeriksi. Vaikka mistä tuon tietää, saihan Pohjan emäntä puolustusministerinä meidät hankkimaan maanpuolustussampomme.

LEMMINKÄINEN – HOMO LUDENS

Lemminkäisen myytissä astuu eteemme juppisukupolven tyylipuhdas edustaja. Hänen perusmielikuvassaan elämästä Playboy-ideologia yhdistyi terveyskylpylään. Siinä, missä pääjohtaja Väinämöinen vielä uskalsi ajatella arvoja ja tuotantopäällikkö Ilmarinen laski myötävien, syötävien ja kotipitojen välisiä riippuvuuksia Sampo-projektissa, siinä liike-matka Pohjolaan tarjosi tälle Kalevala-Productiosin PR-päällikölle uutta ulkomaan-matkaa päivärahoineen ja uusia mahdollisuuksia naismaailmassa.

Matka Pohjolaan muodostui hänelle matkaksi miehuuteen. Pohjan Akan edessä eivät merkinneet mitään merkkivaatteet eivätkä sävyyn sopivat sukat: ”Enpä anna tyttärenti miehelle mitättömälle”.

Tulkintani mukaan juuri tässä vaiheessa Kalevalan sankareiden tarina sulautuu nyky-suomalaisen miehen kunnian ja häpeän suureen kertomukseen.

Nyt on aika hiihtää Hiiden hirvi. Hiisi ei tunne saavutettuja etuja. Elämän koko mielekkyys, tulos ja tulevaisuus ovat työn takana ja se työ on kaikki tekemätöntä, ennen kuin siihen on astunut, rikkonut kahlunsa ja hukannut keihäänsä. Hiisi on yhdistetty viime-aikaisissa selityksissä yhteisöllisyyteen, vanhojen palvontapaikkojen ympärille syntyneeseen uuteen kulttuuriin. Painua hiiteen tarkoittaisi suunnilleen samaa kuin mennä kirkolle – alueelle, joka vain symbolisesti kantaa

vanhaa pyhän merkitystä. Todellisuudessa se edustaa kaikkea vanhalle vastakohtaista, uusien sääntöjen ja uuden normittomuuden maailmaa. Lähiökapakka voidaan ymmärtää näiden hiiden hirven hiihtäjien tankkauspaikaksi, jossa edes hetkeksi pääsee liian kovaa vauhtia pyörivästä maailmanpyörästä mies-kännin karuselliin. Jokainen istuu syvimmiltään oman otuksensa selässä, vaikka kaikkien korvissa soi sama musiikki ja samat seinät pyörivät ympärillä.

On aika kyntää kyinen pelto. Ei tarvitse olla kovinkaan puhdasoppinut analyytikko osataksaan tulkita tämän unen oikein. Miehen pitää ottaa vastuu siemenestä eikä vain heittää sitä. Pitää astua keskelle omaa seksuaalisuuttaan, vaikka sen käärmeet pelottavat yhtä paljon kuin kiehtovatkin. Isän pitää löytää nisänsä voidakseen kantaa vastuullisen, ruokkivan ja ravitsevan vanhemmuutensa. Yhden parhaista tulkinnoista tästä aiheesta näkee Kansallismuseon kattofreskoissa, joissa Ilmarinen rautaisen kokovartalokondomin turvin uskaltautuu viattomien pienten kyiden kirjailemalle pellolle.

On tullut aika saapua Tuonelan joelle. Miehen haasteista suurin liittyy hänen tehtäväänsä kohdata ja voittaa oma rajallisuutensa ja kuolemansa. Monet työsuhdeautot seisovat Tuonelan joen parkkipaikalla. Ei ole sen joen joutsen rauhoitettu eläin, mutta eipä ole ampujakaan.

Sikaenergian ja nilkkienergian yhteenotto tapahtuu tällä viimeisellä rannalla. Vastarannalla lymyää märkähattupaimen, joka oman elämättömän elämänsä ja omien menetettyjen onniensa ajamana jaksaa odottaa Lemminkäistä ja sitä hetkeä, jolloin tämä on juuri otamassa vastaan suurinta haastettaan, uljaana ja paljaana. Silloin koittaa nilkin hetki, väkäleuka lähtee. Vastarannaksi kelpaa poliittinen piirijärjestö, kabinetti tai hallintoneuvosto. Kateudella riittää aikaa odottaa kohdettaan. Kenen käsi mahtoi heilahtaa piilossa silloin, kun Kari Kairamo painoi liipaisinta? Kuka valitsee viime kädessä ne, ketkä pankeista lähtevät tai jäävät – taikka verstaaltamme?

Märkähattupaimenia pesii valtavirran vastarannalla.

Miehen myyteissä äiti edustaa maata. Materia ja Mater maistuvat samoilta sanoilta. Sun helmahas suo poikas onnellisna uinahtaa. Lemminkäisen äidin rakkaus ei kuitenkaan ulottunut riittävän syvälle. Tulee taas Ilmarisen aika. Nyt tuo kaikki suuret haaveensa niin koneiden kuin naistenkin kanssa menettänyt mies, jolle koko projektista jäi käsiin vain muutama halli vieraalla maalla ja läjä ongelmajätettä, saa haasteellisen tehtävän: tulee yhden rautaharavan tilaus.

Se, minkä aiheuttaa miehen ikuinen ikävä naisen puoleen, ja sen, minkä tuhoaa miehen ikuinen kateus toista miestä, itseään elävämpää kohtaan, sen korjaa ja parantaa naisen rakkaus, luonnon mukaantulo prosessiin ja insinöörin taito tehdä harava.

HUMALA – REMUSEN POIKA

Tämän myytin tavoittamiseksi ei tarvitse lu-

kea Kalevalaa. Sen sankareiden jäljille pääsee jo lähimmässä kapakassa.

Väinämöinen istuu konjakkinsa ääressä yksin, koska kukaan ei enää jaksu kuunnella hänen kertomustaan siitä, kuinka kaikki oikeastaan alkoi ja miten se olisi pitänyt hoitaa. Joukahainen haastaa gintonicin voimin kilpailijaa itselleen viimeiseen ratkaisuun koitokseen. Kullervo itkee kossuvichyynsä koko perkelöitymisensä eikä kukaan enää usko, kun se sanoo, että kyllä mä vielä perkele näytän. Ilmarinen tarjoaa viskit kaikille niille, jotka pyytävät häntä kertomaan, kuinka harava valmistetaan jäteraudasta. Lemminkäinen nojaa baaritiskiinkin tequilansa kanssa ja tarjoutuu tarjoamaan kevyen iltapalan neidille jossain rauhallisemmassa paikassa, kun ei oikein viihdy näissä kuvioissa. Perimmäisessä nurkassa ikuisen tuoremehulasinsa takana lymyää pieni märkähattuinen mies, tarkkailee joukkoa ja odottaa valomerkkiä.

Ja jossain ulkona vanha nainen nojaa haravaan, käsin tehtyyn ja paljon käytettyyn.